

THE
NIGHT SEDER
BAIS MEDRASH
TAILORED TO FIT YOUR SCHEDULE AND YOUR NEEDS

Week 7

Tzedakah and Maaser Kesafim

צדקה למומר

רנ"א א', ב'

פתחי תשובה א'

עניי עכום

גיטין ס"א

דרך אמונה פ"ז מתנת עניים ה"ז

הלכות קדימה

ערוך השלחן רנ"א

דרך אמונה מתנות עניים פ"ז ה"ג

אהבת חסד ח"א פ"ו אות ב', נתיב החסד ד'

שו"ת ח"ס יו"ד רל"א

A program funded solely by the Night Seder Bais Medrash
Please contact us for sponsorship opportunities

לז"נ שלום פנחס בן מרדכי אליעזר ע"ה

לז"נ ויצא בת ר' שמואל זאב ע"ה

רנא למי נותנין הצדקה ואיזה קודם לחבירו .

ובו י"ד סעיפים :

א [א] מי שהוא א עבריין במזיד על אחת מכל מצות האמורות בתורה ולא עשה חשובה אינו חייב להחיותו ולא להלוותו [ב] (ומפרנסים עניי עובדי כוכבים ב (א) ע"ס עניי ישראל מפני דרכי שלום) (פור נגמרת (°) ס' הריזקין) :

ב ימי שהוא עבריין להבעים אפילו למצוה אחת כגון שאוכל נבילה היבא דשביח בשר כשרה (א) ג אסור (ג) לפדותו אם נשבה . (כ"מ בש"ס ס"ס השולח וטור ס"ס רכ"ז) (אבל עבריין למילכונ אין איסור בדבר אם רוצים לפדותו (א) אבל אין מחויבים בכך) (כ"י דקדק מלשון הרמב"ם וספר יראים סימן מ"ז) :

שלחן ערוך >הרגיל< עמוד מס 144 יו"ד ג קארו, יוסף בן אפרים הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

פתחי תשובה

רנא (א) אבל אין מחויבים בכך . ע"ז דכאן מיירי בזמור לתלכון סדנה פעמים ומשמע דהכא אפילו במנקשים להרנו וכן מוצא נחשבות מהר"ם לזבלין ס' ט"ו ותמיהא לי על תשובת חות יאיר סימן קל"ט שכתב בדבר יהודי גנב מפורסם שנתפס וייסרוהו יותר מדי דודאי צריכין להשחיל בנאליהם ולהכילו ואין לומר הו"ל שדרכו כן כיו מומר לדבר אחד דמה בכך הא לא כיו מומר להכשיר ומה שקצת אומרים מאחר שהוא גנב מפורסם ה"ל מסכן רבים שראים למסרו כיו עובדי כוכבים אין זה ברור לומר שזה מסכן רבים כי אם יתפס הוא בעונו ימות ואף כי יש חילול השם באשר קצת מרשימים על כלל ישראל בשביל כך אין אלו רק דברי המון ולא חכמים שבהם כי גם בהם ימצאו חלופים ולא דברו כפוסקים שרש

שלחן ערוך >הרגיל< עמוד מס 144 יו"ד ג קארו, יוסף בן אפרים הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

פתחי תשובה

באר היטב

ש"ך : (ג) לאביו . כתב הש"ך וא"י ידו משנת חבא מאירה למי שמפרנס את אביו במטות נדק כדלעיל סימן ר"מ ס"ה : (ד) אחרת . משמע אפילו עיר אחרת של ארץ ישראל . ש"ך וכו' הכ"ח : (ה) לקרוביו . ככ"י בשם מרדכי שהמעשה יכול ליהנו לקרוביו עניים ואם פוסק נדק ע"ס בני העיר אינו יכול ליהנו לקרוביו . ש"ך : (ו) ביתך . פי' הרמב"ם דהיינו שמונה סיביו בני ביהו העניים ויהומים ומוסב להשקמה בהם משיחמם בעבדים ויתחשב לו נדק

דמו ולהחיותו כפסע דדברי הכות' בעבודת כוכבים ה"ל וכפסע דברי רמב"ם המוכא לעיל סי' קנ"ח דאובל גי' וזה למילכונ מנה להלוות ולסור לעמוד על דמו דאין נדחות דנתיבס בדאורייתא ע"ס דברי הסמ"ג בשם רא"ם דס"ל יחיד לגביהו עכ"ל וז"ל שזה דעת בעלי התשובות ה"ל ואשכ"ח תימה שלא דברו כלל מזה . וכתב עוד בפס"ס ש"ס דמשמע בשמעתין דאפילו ספק למילכונ מנה להחיותו דקאמר אימור למילכונ כו' שהוא לשון ספק ש"ס . ושיין עוד כמות יאיר סוס"י קמ"ו שכתב שמי שהרג נפש אינו רק בעובר למילכונ ליחוצי יצירה הרע וכדאמר בגמרא דשנת גבי קורע כתמיו ואם אחר זה נתפס בבבלי גביה או דבר אחר כ"ל אם לא לירי סכנה מנה להשחיל בעדו אם אינו נכשעו תמיד עיין שם עוד ושיין בשאלת יעב"ז חלק ב' סימן ט' בהלכות לעיל סי' רל"ב סק"י : (ב) קרובו צריך . עיין בהשקמה מהר"ם ויס"ד סימן י"ט שכתב בשם מהר"ם מיוק סימן ו' שקצוני אשחו י' להס שלחן ערוך >הרגיל< עמוד מס 145 יו"ד ג קארו, יוסף בן אפרים הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

כִּי יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיוֹן מֵאַחַד אֲחִיךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בְּאַרְצֶךָ אֲשֶׁר יִקְוֶה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא תִאֶמֶץ אֶת לִבְּךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ מֵאֲחִיךָ הָאֲבִיוֹן:

50 ערוך הלכות צדקה סימן רנ"א השולחן
רנ"א (למי נותנין הצדקה ומי קודם לחבירו וכו' כ"א סעי').

קיים מצות צדקה שלישית שקל בשנה מחוייב כל אדם אף עני המתפרנס מן הצדקה האמנם בעיקרי הדברים ק"ל טובא דאם נאמר דברים כפשוטן דאלו קודמין לאלו ואלו לאלו דהכונה שא"צ ליתן כלל לסדרנה שאחר זה ולפיז הא הדבר ידוע שלכל עשיר יש הרבה קרובים עניים וכ"ש לבעה"ב שהצדקה שלו מועטת ואיך לפיז אותם העניים שאין להם קרובים עשירים ימותו ברעב ואיך אפשר לומר כן. ולכן נלע"ד דבירור הדברים כך הם דבוודאי כל בע"ב או עשיר הנותן צדקה מחוייב ליתן חלק לעניים הרחוקים אלא דלקרוביו יתן יותר מלשאינו קרוביו וכן כולם כסדרנה זו וגם בזה שכתבו דפרנסתו קודמת אם נאמר כפשוטו איך רובן של בע"ב בפיס פטורין מן הצדקה לגמרי לכך שלישית שקל בשנה וידוע דרוב ישראל הלואי שיספיק להם פרנסתם דהוצאתם ולפיז יפמורו כולם מן הצדקה וז"ל עשירים גדולים ובמקומות שאין עשירים יגוועו העניים ברעב ואיך אפשר לומר כן וגם המנהג אינו כן.

אוצר החכמה

ה ולכן נלע"ד ברור דזה שכתב הגאון דפרנסתו קודמת היינו באיש שאינו מרויח רק להם צד ומים לחץ ולכן מביא ראיה מהצדפות שבשם היה תלוי חיי נפש ממש שהיה רעב בעולם כמבואר במלכים שם ואם נותר לו להם ומים אביו ואמו קודמין ואח"כ בניו וכו' אבל האיש שמרויח פרנסתו כבעל בית חשוב שאוכל כראוי להם ובשר ותבשילין ולבוש ומכסה א"ע כראוי וודאי דחייב בצדקה מעשר או חומש מפרנסתו וחלק גדול מהצדקה יתן לקרוביו ועניי עירו ומעט מחוייב ליתן גם לרחוקים ועניי עיר אחרת דאל"כ עיר של עניים יגוועו ברעב ח"ו אלא וודאי כמ"ש ותרע לך שכן הוא דאל"כ איזה נבול תתן לפרנסתו שהיא קודמת וכל אחד יאמר אני נצרך לפרנסתי כל מה שאני מרויח שהרי אין נבול להוצאה כידוע אלא וודאי כמ"ש דלא קאי רק על מי שיש לו רק להם מצומצם דהחיות נפש ונפש אשתו ובניו ובנותיו הקטנים.

ן וראיה לזה דלכאורה מה הוסיף המור וכן רבינו הרמ"א בדברי הגאון בחשבון המדרגת זה קודם לזה וחלא כבר נתבאר כן ולדבריו איש דמקום כתבו הדינים שבספרי ובגמ' בסדר מדרגות הצדקה והיינו בעשירים או בע"ב אמורים שנותנין הרבה צדקה יקדים בהצדקה הקרוב קרוב קודם כלומר דמחוייב ליתן לכולם רק להקרובים נותנים חלק היותר גדול ודבר זה צריך אומד הדעת ואיך לבאר בפרשיות כמובן.

א כתיב בפי' ראה כי יהיה כך אביון מאחר אחיך באחד שעריך וגו' ולא תקפוץ את ירך מאחריך האביון ותניא בספרי אחיך זה אח מאב מאחר אחיך זה אח מאם מלמד שאחיו מאביו קודם לאחיו מאמו מאב מאחר שעריך מלמד שאנשי עירך קודמין לאנשי עיר אחרת בארצך מלמד שעניי אי קודמין לעניי חו"ל ויושבי חו"ל מנחן ת"ל אשר די אלקיך נותן לך מכל מקום עכ"ל הספרי ותנא רבי אליהו (מ"ו) הלא הלא פרום לרעב לחמך וגו' ומבשרך לא תתעלם הא כיצד אלא אם יש לאדם מזונות בתוך ביתו ומבקש לעשות מהן צדקה כדי שיפרנס אחרים משלו כיצד יעשה בתחלה יפרנס את אביו ואמו ואם הותר יפרנס את אחיו ואחיותיו ואם הותר יפרנס את בני משפחתו ואם הותר יפרנס את בני שכונתו ואם הותר יפרנס את בני מכויו שלו ואם הותר יפרנס שארי בניו וכו' עכ"ל וכה"ג אמרינן במ"ה דב"מ ענייך כלומר קרוביך ועניי עירך ענייך קודמין עניי עירך ועניי עיר אחרת עניי עירך קודמין.

ב וז"ל הרמב"ם בפי' המור והש"ע סעי' ג' הנותן לבניו ובנותיו הגדולים שאינו חייב במזונותיהם כדי ללמד את הבנים תורה ולהנהיג את הבנות בדרך ישרה וכן הנותן כתנות לאביו והם צריכים להם היו בכלל צדקה ולא עוד אלא שצריך להקדימו לאחרים ואפילו אינו בנו ולא אביו אלא קרובו צריך להקדימו לכל אדם ואחיו מאביו קודם לאחיו מאמו ועניי ביתו קודמין לעניי עירו ועניי עירו קודמין לעניי עיר אחרת עכ"ל ועניי עירו מקרי אותם הררים בעיר והבאים מעיר אחרת לכאן נקראים עניי עיר אחרת אף שהם עתה בכאן ויש חולקים בזה המור הכריע כד"ע ראשונה.

ג כתב המור בשם רב סעדיה גאון חייב אדם להקדים פרנסתו לכל אדם ואינו חייב לתת צדקה עד שיהיה לו פרנסתו שנאמר וחי אחיך עמך חייך קודמין לחיי אחיך וכן אמרה הצדפות לאלהיו ועשיתי לי ולבני תחלה ואח"כ לבני וכו' ואחר שיפרנס נפשו יקדים פרנסת אביו ואמו לפרנסת בניו ואח"כ פרנסת בניו וכו' עכ"ל ורבינו הרמ"א העתיק זה וז"ל פרנסת עצמו וכו' אביו ואמו אם הם עניים והן קודמין לפרנסת בניו ואח"כ בניו והם קודמים לאחיו והם קודמים לשאר קרובים והקרובים קודמים לשכניו ושכניו לאנשי עירו ואנשי עירו לעיר אחרת וה"ה אם היו שבוים וצריך לפדותן עכ"ל.

ד והנה כבר בארנו במ"ה רמ"ה סעי' ג' דזה שכתבו שאינו חייב ליתן צדקה עד שיהיה לו פרנסתו זה בצדקה תמידיות מעשר או חומש אבל

העבדים ומן התינוקות (פט) דבר (צ) מועט. (צא) אבל לא (צב) דבר מרובה. שחזקת המרובה גנבה או גזל (צג) משל אחרים. וכמה הוא מועט שלהן הכל (צד) לפי עושר הבעלים (צה) ועניותן: יג (צו) עני (צז) שהוא (צח) קרובו (צט) קודם לכל אדם. (ק) עניי ביתו קודמין לעניי עירו.

דרך אמונה

(ריז) פרנסת עניו קודמת לכל אדם ואינו חייב לתת צדקה עד שיהי' לו פרנסתו חוץ משלישית השקל בשנה כ"ל ה"ה (ריג) והיינו פרנסתו צממיו לחם זר ומים לחץ אבל אם יש לו יותר חייב בצדקה (ריד) וכן מי שחייב לצנ"א לא ירבה בצדקה: (ריז) שהוא קרובו. (רטו) וכל הקרוב יותר קודם (רטו) ולכן אצוי ואמו קודמין לכל [וע"ל פ"י הט"ז] מתי מותר ליתן לאצוי ואמו ממעות צדקה ואח"כ בניו יבניתי והם קודמין לאחיו (ריז) ואחותו מאביו ואחיו מאביו קודם לאחיו מאמו (ריח) וכל הקודם בירושה קודם בצדקה (ריט) וקרובי עניו קודמין לקרובי אשתו, והאשה קודמת לאיש בכל אלו כדלקמן פ"ח הט"ו (ריז) ומותר לאדם לזון גרושתו ומליה הוא יותר מבשאר עני שגא' ומצדק לא תתעלם (רכא) ובלבד שלא יהא לו עסק עמה רק יזונה ע"י שליח: (צח) קרובו. (רכב) וכופין את האב לזון את בנו עני ואפי' הוא בן גדול כופין איתו יותר מבשאר עשירים שצריך וכן שאר קרובים (רכג) ומ"מ אין לאדם ליתן תמיד כל צדקותיו לעני א' בלבד או לקרוב א' ולהניח שאר הקרובים (רכד) וי"א דלאצוי ולאמו מותר ליתן כל מתנותיו משום כיבוד או"א (רכה) עני שיש לו קרובים עשירים שיכולים לפרנסו אין גבאי העיר חייבים לפרנסו רק הקרובים אע"ג דקרובי ג"כ נותנים בנים (רכו) אבל אם א"א לכופו את הקרובים שיפרנסו נותנים להם מצדקה (רכז) וכן לענין פדיון שביים חייבין הקרובים לפדותו אם אפשר להן: (צט) קודם לכל אדם. (רכח) אפי' לשכניו (רכט) וה"ה כל קדימות הללו לענין לפדות מציח השבי כנ"ל (רל) ולענין הלואה וכל טובה שצריך לעשות להן (רלא) ואם באו עני ועשיר ללוות עני קודם אע"פ שהעשיר קרובו ומעירו והעני מעיר אחרת. ואציון [דהיינו שהוא מדולדל ביותר ותאב לכל] קודם לעני ועני לרבי מובהק ורבי מובהק לקרוב וקרוב קודם לת"ח ות"מ י"ל דקודם לעניי עירו. ורבי מובהק אם מלמדו בחנם קודם אפי' לאצוי אלא"כ אצוי שקול כרבי בחכמה. ואם הקרוב יכול להשיג בקל ללוות מאחרים ושאינו קרוב אינו יכול נראה לכאורה שהוא קודם להקרוב. ואם שניהן שוין וא' צריך המעות לכסות וא' למזון ילוה למי שצריך למזון: (ק) עניי ביתו. היינו (רלב) שכניו קודמין לעניי עיר אחרת [רלג] וי"א

דשכניו

הא"ת 1234567

ציון ההלכה

וכ"כ בס' נ"מ: (קאח) י"ד סי' רמ"ח ס"ד: (קאט) ש"ך ס' (ר) פ"ח בשם חשו"ב: (ר) פ"ח בשם נ"ב: (רג) חכמ"א כלל קמ"ו סי' פ"ח מהר"ם מינץ וי"א כ"כ מהר"ם שם נחלם שבעה יעי' צעה"ש סי' רמ"ח ס"ג שהסביר זה: (רד) עה"ש שם סי' רמ"ח מהר"ם מינץ: (רה) פ"ח: (רו) רדב"ז: (רי) י"ד סי' רמ"ח ס"ו: (רה) עה"ש סי' רמ"ח ס"ד: (רט) או"ח סי' ק"ע סי' י"ט וע"ש במ"ב כל הפרטים בזה: (רי) ב"ק ק"ג א' ועי' חו"מ סי' שס"ט ס"ד: (ריא) שם ס"ג ד' ומש"כ בסמ"ע שם סק"ו ז"ע ממח"י ואולי בצדקה הקילו: (ריב) י"ד סי' רנ"א ס"ג: (ריג) עה"ש שם ס"ה: (ריד) ברכ"י שם בשם ס"ח ומסתבר שדוקא אם גם לזרכי עניו אין מוציא אלא המוכרח ביותר והשאר משלם חובותיו ושמעתי שמרן החו"א ז"ל הורה לאחד שה' לי חובות שמ"מ ירשום עליו לחוב חשבון המעשר ויפרענו אח"כ אחר ששלם חובותיו: (רטו) כ"כ רבני לקמן פ"י הט"ז: (רטו) י"ד שם וי"ך ואהבת חסד ח"א פ"ו: (ריז) מהרש"ם וע"ש שבי' דאחיו ואחותו שוין וי"ע מלקמן פ"ח הט"ו: (ריח) גליין מהרש"א בשם חוט השני י"ד דהוא בקרובים שוין דאל"כ בן אבי אבי אצוי קודם לאחיו מאמו וכה"ג: (ריט) פ"ח וע"ש שבי' דלקרובי אשתו יתן שליש ולקרובי עניו ב' שלישים וצעה"ש פקפק ע"ז: (רכ) רמ"א אה"ע סי' קי"ט ס"ח: (רכא) שם ואף שצח"מ הקשה ע"ז ממדרש הגר"א שם הביא מהמדרש הזה ראי' לרמ"א דאין לעשות כן רק באין ברירה עשה כן: (רכב) י"ד סי' רנ"א ס"ד: (רכג) שם סי' רנ"ז ס"ט וי"ך שם: (רכד) מהרש"ם שם ח"ס: (רכה) י"ד סי' רנ"ז ס"ח: (רכז) לקט הקמח בשם רדב"ז וי"א בחכמ"א כלל קמ"י ס"י: (רכז) י"ד סי' רנ"ב ס"י: (רכח) חכמ"א: (רכט) י"ד סי' רנ"א ס"ג: (רל) אהבת חסד פ"י ומש"כ דעני קודם לאביו ה"ה לענין צדקה כמ"ש שם ולא כאורח משפט חו"מ ס"ס ט"ו: (רלא) שם: (רלב) י"ד סי' רנ"א ס"ג: (רלג) חכמ"א והוא מחי"מ סי' קע"ה ס"ג ועי' מהרש"ם בזה וי"מ אם מי

הלכות מתנות עניים פרק ז

(קא) עניי עירו קודמין (קב) לעניי עיר (קג) אחרת שנאמר (קד) לאחיק לענייך ולאבינוך בארצך: (קה) מי שהלך בסחורה ופסקו עליו אנשי העיר שהלך שם צדקה (קו) הרי זה נותן לעניי אותה העיר. (קז) ואם היו רבים ופסקו עליהן צדקה (קח) נותנין (קט) וכשבאין מביאין אותה עמהן (קי) ומפרנסין בה עניי עירם. ואם יש שם (קיא) חבר עיר יתנוה לחבר עיר והוא מחלקה (קיב) כמו שיראה לו: **טו** האומר

1234567

דרך אמונה

(רמט) ומי שנדר צדקה סתם ומת נותנין לקרוביו העניים דאומדין דעתו דכונתו לקרוביו [(רנ) וכן בכל דיני נדרים והקדשות סומכין ע"פ האומדנא] ודוקא אם היו לו קרובים עניים בשעת הנדר אבל אם היו עשירים אז והענו אין נותנין להם (רנא) וכן מי שזיה לפני מותו לחלק לקרוביו מעצונו ואח"כ בא א' מצניו לידי עניות ומצב שיתנו לו הכל כי הוא קרוב מכולן אין צדבריו כלום. (רנב) מי שנתן והקדיש סך ידוע שיהי' הקרן לעולם קיימת ליתן מהרווחים כך וכך לפלוני ופלוני עניים אפי' אין הרווחים מספיק כדי סיפוקם אפי' אין ליתן להם יותר (רנג) ואם אמר ליתן מהרווחים לעניים סתם ואח"כ באו קרוביו לידי עניות מהקרן צודאי אין ליתן להם ואפי' מהריוח יש אוקרין כיון שצבעת צוואה לא היו עניים אין להן זכות יותר מעניים אחרים וכנ"ל: (קה) מי שהלך בסחורה. וכן לאיזה צורך אחר אלא דקמ"ל שאלע"ג שסוחר שם לא נקרא בן עיר זו: (קו) ה"ז נותן לעניי אותה העיר. ואינו יכול לקחתה לעירו (רנד) שהיחיד נגדר אחר הרבים: (קז) ואם היו רבים. צדכ"ז מסתפק אם שלשה נקראים כבר רבים או דוקא אם רוב אנשי העיר באו כאן (רנה) ובמאירי כתב י"א שצדקה נקראו רבים: (קח) נותנין. (רנו) שלא יחשדום צפוסקים ואין נותנין (רנו) ולפיכך במקום שאין חשד כגון צדקה שאף צעירין היו נותנין כגון מה שנוהגין בני הכפרים שצאין לעיר בימים נוראים ומזכירין נשמות ונודרין צדקות א"ל ליתן לעיר זו אפי' יש שם חבר עיר אלא מוליכין אותן לישוביהן ונותנין למי שרוצים אבל אם לקחו צעיר זו מזה או גלילה וכיו"צ חייבין ליתן לעיר זו ואין יכולין לחזור ולקחתם אפי' אין שם חבר עיר: (קט) וכשבאין כו'. (רנא) ודוקא שחוזרין תוך י"ב חדש דאל"כ הרי הן כאנשי העיר כדלקמן פ"ט הי"ב: (קי) ומפרנסין בה עניי עירם. צש"ך (רנט) צשס המרדכי משמע דלאו דוקא אלא עושים בהם כראונם לאיזה צדקה שירצו אלא משום דעניי עירם קודמים נקט עניי עירם: (קיא) חבר עיר. (רס) תלמיד חכם גבאי צדקה המחזקת צרכי העיר: (קיב) כמו שיראה לו. (רסא) שאין זה

כבוד

דשכניו נקרא אם הוא רגיל אללו ולא מי שדר בשכונת ביתו ויש חולקין (רלד) ועניי שכונתו (דהיינו ג' בתים נקרא שכונה) קודמין לעניי מצוי שלו ועניי מצוי שלו קודמין לעניי שאר העיר: (קא) עניי עירו קודמין. (רלה) ועניי עירו נקראים כל ששהה שם י"ב חדש ואם קנה בה בית דירה או שדעתו להשתקע שם הרי הוא כאנשי העיר מיד (רלו) וי"א דלענין צדקה משערין צוה"ז צל' יום וע"ל פ"ט הי"ב צוה: (קב) לעניי עיר אחרת. (רלז) ואפי' היא מא"י (רלח) ואם שניהם מעיר אחרת עניי א"י קודמין לעניי חו"ל (רלט) ועניי ירושלים קודמין לשאר א"י וכ"ז דוקא להקדים ולא לדחות נפשות ולכן אם יש ליושבי ירושלים אפי' רק לחם נר שוב אין להם קדימה עד שיגיע לכל א' מהעיריות אחרות ג"כ כשיעור הזה ושוב מהנותר שינטרכו לכסות ומותרות יש דין קדימה למוקדם עד שיהי' שיהי' צוה (רמ) וכן בעניי עירך ועניי עיר אחרת אבל קרובים קודמין לעניים אחרים לכל צרכיהם אפי' אין לעניים אחרים מחיה וכסות כלל: (קג) אחרת. ושאר דיני קדימה יתבאר לקמן פ"ח הי"ז י"ח ועי' באהבה חסד ח"א פ"ו עוד כמה פרטים בדיני קדימה בהלואה: (קד) לאחיק כו'. (רמא) לאחיק זה קרובו. לענייך אלו עניי ביתו. ולאבינוך בארצך אלו עניי עירו (רמב) וכל קדימות הללו הוא צפוסק צדקה לצד אבל אם פסק צדקה עם בני העיר ע"ד בני העיר פסק והם יעשו מה שירצו ואין לקרוביו שום קדימה (רמג) וכן במקום שיש תקנת הקהל ליתן כו"כ מכל בגד וכה"ג אין יכול להחזיק לקרוביו כלל וכו"ש שאין יכול להחזיק לעצמו ואפי' הוא ענין (רמד) וכן מי שנתן ממון או זיכה לגבאים לצדקה (רמה) או שאמר הריני מנדב כו"כ לצדקה למסור המעות ביד הגבאים אין לו ולא ליורשיו שום כח בהן אבל קודם שצאו ליד גבאי אם נדר צדקה סתם ולא אמר ליתן לגבאים יכול ליתנו לקרוביו (רמו) וכן מעות מעשר שלו יכול ליתן לקרוביו (רמז) וראוי לנהוג ליתן מחנה לקרוביו ומחנה לשאר עניים וכנ"ל פ"ו הי"א אם לא שקרוביו נוקקין ביותר (רמח) אבל מי שהוא גבאי צדקה צריך לזהר שלא ירבה לקרוביו יותר משאר בני"א

אוצר החכמה

ציון ההלכה

שרגיל אללו קודם לשכניו אבל ודאי דשכניו שגר סמוך לו קודם לשאר כדבסמין צשס הגר"א: (רלד) ציאור הגר"א י"ד שם צשס מד"א: (רלה) אהבה חסד פ"ו והוא מיו"ד סי' רנ"ו ס"ה: (רלו) רמ"א שם ועי' באהבה חסד שם סק"ה שאין זה צדקה להלכה ולענין הלואה לכ"ע השיעור צ"ב חדש: (רלז) ש"ך: (רלח) פ"ת יו"ד סי' רנ"א סק"ד: (רלט) ועי' במהרש"ם שהקשה דצוה"ז אין לירושלים קדושה יותר משאר א"י אמנם צאה"ע סי' ע"ה ס"ג מבואר שגם צוה"ז יש לירושלים קדושה: (רמ) מהרש"ם סי' רנ"א צשס ח"ס: (רמא) רדב"ז: (רמב) רמ"א יו"ד סי' רנ"א ס"ה: (רמג) חכמ"א כלל קמ"ה דין ו': (רמד) יו"ד שם: (רמה) עה"ש: (רמו) יו"ד סי' רנ"ו ס"י: (רמז) פ"ת סי' רמ"ט סק"ב צשס ח"ס ע"ש וכן הציא הב"י צסי' רנ"א צשס הראשונים וכ"כ בחכמ"א כלל קמ"ה דין ה' וכ"כ מהרש"ם צסי' רמ"ט צשס כנה"ג וצשס אצקת ריכל להב"י וצסי' רנ"ו ס"י צשס ג"פ וכן שמעתי שהורה מרן החו"א ז"ל ורק אם ה' קרוב נדרך מאד ביותר החיר ליתן לו כל המעשר ימה שהציא החכמ"א דיי"א צ' שלישים לא קי"ל כן נגד סתם משנה וכמ"ש רבנו לעיל פ"ו הי"א ועי' צעה"ש ש"ך ג"כ בעין זה שלא יתן הכל לקרוביו: (רמח) יו"ד סי' רנ"ו ס"י: (רמט) שם סי' רנ"א ס"ה: (רנ) ש"ך שם סק"ט: (רנא) פ"ת שם סק"ה: (רנב) רעק"א שם ס"ה: (רנג) עה"ש שם ס"י: (רנד) ט"ז יו"ד סי' רנ"ו סק"ו וכ"כ המאירי במגילה ועי' צפנים חדשות צשס רשד"ס אה"ע סי' קנ"ב שאם אמר שכונתו ה' ליתנה צעירו הדין עמו: (רנה) ועי' בחדרי דעה צוה וגם כ' שם דעיר נקרא לענין זה כל שיש בה קופה של צדקה תמיד: (רנו) רש"י מגילה כ"ז א': (רנז) יו"ד סי' רנ"ו ס"ו וצש"ך: (רנח) מעשה רוקח ועמס"כ שם צשס עה"ש יצ"ע"ק: (רנט) סי' רנ"ו סק"ב: (רס) רש"י מגילה כ"ז ב' ועי' במרדכי פ"ק דצ"ב סי' תצ"ה דגבאי צדקה שאין עוסקים בתורה תדיר לא מקרי חבר עיר והוא מאו"ז ה' צדקה סי' י' ועי' צכו"פ פמ"ד שפי' דחבר עיר הוא אדם אשר ופרוש מעצירות ואע"פ שיהי' צעיר יודע יותר ממנו אלא שזה יותר ישר עכ"ל וע"ל פ"ט ה"ז סק"מ: (רסא) עה"ש:

אהבת חסד חלק א פרק ששי

ב. ואם אחד משני העניינים הוא קרובו או מעירו, (ד) הוא קודם, דכתיב (שמות כ"ב כ"ד): "את העני עמך", ומי שהוא קרובו או מעירו הוא נקרא "עמך", ומצוה להקדימו. ועין ביוזרה דעה סימן רנ"א סעיף ג' בהג"ה, דשכניו עדיפא מבני עירו, ומצוה להקדימם. ועניי עירו נקרא (ה)

נתיב החסד

לדעת הרמב"ם (פ"ה מהלכות מלוה ולוה ה"א) הוא דוקא בריבית, אבל בלא ריבית בודאי ליכא מצוה כלל וכמעט איסור עשה, עיין שם בספר המצוות (עשין קצ"ח), ואם כן מאי קאמר "קודם" לפי הסלקא דעתך דגמרא שם בבבא מציעא דאירי הברייתא בלא ריבית. ואם כן על כרחך האי לישנא דקודם, לאו דוקא ונקטיה אגב אידך. אך לישנא דהרמב"ם שכינהו לזה בשם מצוה, ולא כתבו מצות עשה, קשה. ומצאתי פשר דבר לעניות דעתי בזה שיש חילוק בדבר, והוא אם העשיר דחוק למעות אלו של הלואה, כי לפעמים באיזה מקרה דחוק להעשיר בעניניו גם כן על סך גדול כמו להעני על סך קטן, ואז יש על זה גם כן מצות עשה גמורה, כמו אם מלוה להעני.

על פי כן הקדימו התורה להעני גם באופן זה, דכאופן זה הלא מיירי הכתוב דאם כסף חלוה וכמו שכתבתי, ואף על פי כן כתב הכתוב את העני להורות דהוא קודם וכדאיתא בגמרא.

(ד) הוא וכו'. גמרא שם. ונראה לי אפילו קרובו צריך המעות רק לכסות, ושאינו קרובו צריך למזון, אפילו הכי קרובו עדיף, כל שאין בו חשש סכנת נפשות. וראיה ממה שפסק בחידושי רע"א (יוזרה דעה סימן רנ"א סעיף ג') דהקרוב קודם, אפילו לתלמיד חכם, ובתלמיד חכם הלא כסותו קודם למזון עם הארץ, אם כן, כל שכן בקרוב. אך מחשבת חתם סופר יורה דעה סימן רל"ד נראה לכאורה בהפכו, ובעל כרחך דהוא פליג על חידושי רע"א, וצריך עיון.

שו"ת חתם סופר חלק יו"ד סימן רל"א

אמנם ראיתי למורי הפלאה על התורה פ' ראה

[ט"ו ז'] כי יהיה כך אביון באחד שעריך

1234567

דדריש ספרי אביון התאב תאב קודם, ושוב דריש עניי (עמך) [עירך] קודמין וכו' ועניי קרוביך קודמין, כ' ז"ל לכן הקדים התאב תאב קודם לומר עניי עירך קודמין לעניי עיר אחרת היינו אם שניהם צריכים למזון או לכסות, אבל אם עניי עירך יש להם כדי חיותם אלא שאין להם הרוחה כלל, לזה עניי עיר אחרת קודמין לעניי עירך דהתאב תאב קודם. עוד דריש בספרי כי יהי' כך אביון כך ר"ל בעצמך, היינו בני ביתו קודמין אף לבני עירו, ואמר הגאון ז"ל דלהכי כתיב כי יהיה כך קודם אביון, לומר לעניי בני ביתו וכדומה לא אמרין התאב תאב קודם, אלא קודמים בכל צרכיהם אפי' לעניי עירך שאין להם מזון ומחיה כלל א:

1234567